САНА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 73 (7302) ● 1992 сыл. Бэс ыйын 16 күнэ. Оптуорунньук ● Сыната 80 харчы

Сайылык—өлгөм үүт, эмис өт туоната

„Күүтэ таарыйа иккитэ ыыбыт“

Аҕыйах сыллаҕыта хайа да сайылыкка тиийдэххинэ, алаас саҕатыттан ыраахтан, хайаан да кыйыс былаах, эмиэ кыйыл таҥаска суруллубут лозуннар көстөр буоллаллара. Билигин итинник буолбатах. Кыайыыга-хотуурга ыытаттыыр, күүрдэр-хаардар тыллардаах кыйыл болотуманан сууламмыт эрчимнээх дьиэлээх, тиҥиилэх сайылыктары булуоҥ суоҕа. Кырдьыга даҕаны, өл «сайылык үүнү илгэ туоната» «мэччирэҥ—эмис өт, ыалгөм үүт» буоларын суруктарга эрэ аҕаан буолбакка, ойгө-сүрэххэ тутар кэм каллаҕа дии.

Оҕус Баһа сайылык Маҥа Төлөй отделениетын ыанньык фермата бэс ыйын 2 күнүгэр көмөн тахсыбыт. Сибилигин аҕай үлэлээн дьыгыныы турбут ыанньыс аппарат ах бараарын кытары, алаас ийэ соҕотохто чуумпуро түстэ. Ыанньыксыттар ыаммыт үүттэрин тиҥиик таҥыннаҕы сарайга ыалаан сиидэлээн, кэмнээн учуотчукка тутталлар. Түөрт ыанньыксыт барыта 80 ыанньыктаах. Барыа кэриэтэ сайылыктаах манна биргэ сайылыыллар эбит.

—Бастаан тахсарбыттар мэччирэҥ да аанньа ситэ илгэ, эмиэ да тыыныйын, тобурахтаах, ыанньыктарбыт аанньа үүтүрдэхэ сылдьан баран, бу ыаҕыйах хонуттан боттох дьэ үүтүрэн эраллар. Холобуо, бөҕөнөө үс ыанньыктаах 550 кг манна,—диир учуотчут Михаил Николаевич Готолев.—Мин бу кэнсиэрэ тахсан баран үлэлии сылдьар кийи буоллабын, манна эмээхсин мэр Екатеринаҕа көмөлөнөбүн. Бакка мэччирэҥ тахсыыта куһаҕана суох, арай аҥыга үөскүөх курдук.

Сайылык ферма старшайа Никифор Михайлович Баишев бэйэтэ 20 туруй тиҥэйэн ыыр.

—Ферма 80 ыанньыктаах сүүрбэччэтэ төрүү илик. Бу сайылыкка тахсан баран 5 ыанньыкпыт төрөөтө. Саная курдук барыа кэмнэгэр төрөөн, ыаттан бараллара буоллар, быйыл сайын, арааһа, үүтү ыамахтаһыа эбиппит. Аспыт сылларга бу сайылыкка 120-ҕа тиийэ ыанньык сайытыыр этэ. Быйыл, итинник ойустахха, соҕотоох сүүс. Ордук албаҕ ыанньыктаах мэччирэҥи ардаа бүтэрэн, илдьи тиэн кэбиһэччи. Саамай ыалдьар боппуруоспутунан осеменаторбут, сиэмэ суох буолан, үлэлии илиҥэ буолар. Сиэмэ кэбиҥнэҕинэ эрэ манна кэлиэхтээх. Иннэ гынан оҕуһунан барарбытыгар тиийдибит быһыылаах. Эбиллэ төрүөх хойутуур чинчилээнэ,—диир Никифор Михайлович.

Фермаҕа хайыс да сылын үлэлиир ыанньыксыттары Анна Алексеевна Габышеваны, Мария Николаевна Павлованы кытта опыттаах ыанньыксыт Екатерина Ивановна Ильинова үлэлиир. Барыа истин дьүөгэлилэр, барыа биргэ сүрдээх кохтөөхтүк, таһаарыылаах-тыа үрүҥ илгэ күрэҕэр үлүм-салым түсүһэллэр.

Сайылык дьиэтэ-уота барыта чөм курдук өгөҕүлээх, булууска саас муус үгуллубут, иннэ гынан аҥыыр уунан эрэйдаммэттэр эбит.

Үлэһиттэр муус устартан хамнас диэн ылбакка олороллор.

Бэйэбит кэтэх хаһаайыстыбабытыгар суөһүбүт суоҕа буоллар улаханнык эрэйдэнэ эбиппит. Саатар, хамнаспыт сорҕотун да буоллар биэрэллэр ини, ыаара суох уһаттылар,—диир ыанньыксыт Екатерина Ивановна Ильинова.

—Бүгүнгүттэн күнүс-күлэбэт үһүбүт,—диир ферма старшайа.—Бэҕэһээ отделение бригэдьиирэ кэлэн иннэ диэбитэ, Атын фермалар олохторун булуохтарыгар диэри тохтоон эрин диэн барбыта.

Оҕус Баһын олохтоохторо мэччирэҥ ыйдарыгар ыанньыктан үүс үрүҥ илгэни бидиличчи ыыр сорудаахтар.

Аны бу үлүгэр мэччирэҥ үрдүгэр олорон хара бастакыттан үүтү-аһы кэбиниэрбэккэ күнэ-үстэ ыырдыы ыатыахха баара. Ыаах сиинэн кытта үлэни калин олох даҕаны суолтаҕа уурбат буолан иҥэргэ дылыбыт. Төһө даҕаны атын фермалары күүттэрэ сатаабыт ийэ, бригэдьиир бэйэтинэн күнүскүлэҥэҥ диэн сүбэлээбитин кодьүүстээх дьаһал дии саныабаккын.

П. СЫРОВАТСКАЙ.

Снимокка: ферма ыанньыксыта Е. И. Ильинова.

Автор фотота.

М. Е. Николаев Латвияҕа сылдьыыта

1992 сыл бэс ыйын 3—5 күннэригэр Саха Республикатын Президиэнэ Михаил Ефимович Николаев Латвия Премьер-министрин ыҥырыытынан Ригаҕа официальнайдык ыалдьыттаан сырытта.

Саха сирин Президиэнэ үс күн устата норуоттар икки ардыларынааҕы кэпсэтиилэри ыытта. Латвийскай Республика Үрдүкү Сэбиэтин Председателин Анатолий Горбуновы, Премьер-министр Иварс Годманиһы кытары көрсүтэлээтэ.

Бэс ыйын 5 күнүгэр официальнай документарга илии баттааһын буолла. Саха Республикатын Президиэнэ М. Е. Николаев уонна Латвия Республикатын Премьер-министрэ Иварс Годманис суверенной государстволар икки ардыларыгар биргэ үлэлээһин туһунан сөбүлэһиини илии баттаатылар. Ону тэҥэ Латвия Тас дьыалаларга министерствотын уонна Саха Республикатын Тас экономическай сибээстэргэ министерствотын икки ардыларыгар хардарыта сыһыаннаһыылар тустарынан боротокуол, Латвия Саха сиригэр норуот туттар табаардарын уонна аһылык бородуукталарын бэлэмнээн биэриитин туһунан контрактар илии баттаммыылар.

Саха Республикатын Президиэнин аналлаах сулууспата.

Тыа сирин IV спортивнай оонньуулларын көрсө

СИТИҺИИНИ БАҔАРАБЫН

Мин бастаан Чурапчыга 1948 сыллаахха оройуон ыһыаҕар бинир биирэстэ сиргэ сүүрэн, ватырбыт хайыһардьыты, аспыт сылга бу дистанцияҕа бастаабыт Варламов диэн быһыйы, кыайбытым. Онтон ыла спортивнай олоҕум саҕаламмыта. Сылы нотуппэккэ Дьокуускай куорат, Таатта, Аммa, Мэҥэ-Хаҥалас оройуоннарыгар күрэхтэһиилэргэ сылдьан, оройуонум чиэһин көмүскэбитим.

Оччолорго анаан дьарыктанар диэн суоҕа. Колхозка хонууга үлэлии сылдьан сарсын буолуохтаах күрэхтэһиигэ Чурапчыга сатыы барар этим. Колхоз салалтата ону даҕаны оройуонтан дьаһал эрэ кэллэҕинэ яа ыыталэ көҥүллүүрэ. А. К. Софронов спорткомитет председателинэн анаммытын кэнниттэн оройуоннга спортивнай үлэ тэрээһиннээхтик ыытыллар буолбута.

Аҥаара Олүөнэ илии эҥэриэҥэҕи оройуоннар күрэхтэһиилэригэр 400 м, 800 м, 1500 м, 5000 м дистанцияларга бастаан турабын. Тобуйбун сүгэрэ даҥнээн баран, ноҥуо сылдьыгар 10 тыһ. м сүүрүүгэ республикаҕа иккис буолбутум. Саамай тиһах сүүрүүбэр 1971 сыллаахха Манчаары Баһылай биринһигэр III спартакиадаҕа ветеран сүүрүктэргэ үһүс буолбутум. Чурапчыттан Иван Захаровы, Иван Владимировы кытта биргэ күрэхтэсиппитим үчүгэйдик саныыбын. Үһүн дистанцияҕа сүүрүүгэ Н. Никутов, туруулуу М. Сибиряков, П. Николаев, С. Попов, С. Морфунов уо. д. а. оройуон чиэһин утумнаахтык көмүскэбиттэрэ.

Сотору кэминэн Чурапчыга буолуохтаах тыа сирин спортивнай оонньуулларыгар, биллэн турар, киэн үчүгэй бэлэмнээх ыыайыа. Мэҥалэр, уус-алданнар күүстээх быһыйдардаахтара биллэр. Ол эрээри бэйэбит спортсменнарбытыгар эрэлбит улахан. Маннык улахан күрэхтэһии биһиэхэ аны өторуунан тиксибэтэ буолуо. Көрөр да сварбах.

А. К. Софронов саҕана Чурапчы оройуона республикаҕа малдьы бастыыра. Чурапчы республикаҕа эрэ буолбакка, аан дойду түһүлгэтигэр тиийэ биллибэта. Оройуоммут сүүмэрдаммит хамаандата ону чигэстэ таарыйа тыа сирин төрдүс оонньуулларын кубогын илдьэ хаалларыгар тус бэйэм баҕарыам этэ. Ол—мин эрэ буолбакка, оройуон бары олохтоохторун баҕа саныылара, ону тэҥэ барыбыт ситиһиибит буолуох этэ.

П. ЛУКИН,
спорт ветерана.

Оскуолаҕа—бу күннэргэ

ЭКЗАМЕННАР

Бэс ыйын 8 күнүгэр IX кылаастар экзамен туттардылар.

Төлөй орто оскуолатыгар (учуутал Людмила Константиновна Постникова) нуучча тылыгар уонна литературатыгар диктант суруйдулар. Манна К. Ксенофонтова «түөрт» сыанаҕа, 4 оҕо «үс» үлэлэттилэр, оттон Р. Захарова экзамены ааспата.

Сылаан орто оскуолатыгар 15 оҕо нуучча тылыгар уонна литературатыгар аахыыттан суруйдулар. Макарова Ира «5»—«5», Смирникова Света, Перзякова Туйара, Дьячковская Марианна «5»—«4» уонна 4 оҕо «4»—«4» сыаналарга суруйдулар.

Болтоҥо орто оскуолатыгар (учуутал Розалия Ивановна Кривошапкина) диктаны 3 оҕо «5» сыанаҕа суруйда. Н. Соловьева, Д. Слепцов, А. Кривошапкина «4» сыанаҕа 5 оҕо, «3» сыанаҕа 3 оҕо суруйдулар.

Одьулуун орто оскуолата. Манна экзаменнар ситиһиилэахтик бараллар. Ол курдук, 26 оҕо аахыыттан суруйууну толорбуттуттан 12-тэ каар «5» сыанаҕа, оттон 12 оҕо саар «4» сыанаҕа үлэлэттилэр.

Экзаменнар салҕанан бараллар.

А. ЯКОВЛЕВА.

● Оттоохун—92 ●

Көһүү боппуруоһа турар

Быйыл кураан буолар чинчилээнэ. Ордук алаас сирдэр үүнүүлэрэ молтох. Аҥыга эмиэ баар. Барыа билгэлээһиннэр эмиэстэҕэ аспыт сылга соҕотоохтаммыт от 40—50 бырыһыанын ыларга тохтууллар.

Хайдах дьаһанан оттоон сүөһүнү көҕүрэтиэккэ нитэбит? Биһиги корреспондеммыт С. Смирникова ыйытыытыгар эпиэттиллэр:

А. В. ЕФРЕМОВ, Болтоҥо нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга:

—Политика быһыытынан, быйыл үгүс сирбитин чаҕыйыйдарга биэрдибит. Алаастарбытын сэргэ Нуучча үрдүттэн кытта аҕаатыбыт, иннинн барытын 2-лии гектар сир өлүүлэтибит. Олохтоохтору таҥынан өссө нэһилиэктэн – төрүттээх атын сиргэ олорор 70-ча киһиэхэ эмиэ итиччэлии сири биэрдибит. Оном общественнай сүөһүгэ оттонор ходуһа лаппа кыараата. Итэ—биэро.

Иккиһиэн, алаастар кураанаатылар, эбиитин аҥыга турда. Онон сов. хоз былаанныах 2000 тонна отуттан миэстэҕэ 40-ча бырыһыанын даҕаны ыларбыт уустугурда. Сүрүннээн, механизация хаамар сирдэрин хаалларыммыпыт. Онуоха икки толору механизациялаах звенону үлэлэтиэхпит. Коле-ылы звенота тахсара саарбах. Иннинэн оттоохун кэпсэтиигэ турбат. Оннук сирдэр чаҕыйыйдарга бардылар.

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр).

● Сәбиәттәр түбүктәрә ●

Үлэлиир дьоҥҥо үлэ элбэх

Мыйыс Харбалата Магаданнаныр траса ыытыытыар, костубаҕарбын дьэбиттэн, сүтэн-ойон турар. Аллара Таатта үрдүттэн эрилэн-бурулдан түс кэлин айаннаан иҥэлсүтэн аҥар хочото туораар. Маанна Амма, Таатта от үрүохтэрин эбэн кэбис. Дьэ бу сиргэ киниэхэн Н. Д. Субуруускай аатынан совхоз ситэн-сиреэдийэн олорбута. Аастыт сылга 20 мол. солк. ыраас барыҥы ыалан оробуочуга бэлэм ыыппыт эмиэстэҕэ тахсыбыта.

Бу баайтан-дуоллан бэйэлэригэр кэлэн хаалбыта түөх баарый диэн ыйытар буоллахха – үлэлии турар саҥа маҕаһыын, ат эҥкирэтэр уораннаах убуун аппарат хонтуората, уопсай дьиэлэр, таас варианнаан саҥа тутулла турар детсад.

Маанна бастакы көрсүбүт нэһилиэк сельсовет председателэ буолан биэрдэ. Дэриэбинэ ортотугар түөрт хонтуораты библиотека дьиэҕэ баэрбит. Онуу Аал-луун мастаан, батаах сэргэлээн туисаран оторуурга икки туруу үлэлиит сарсыарда эрдэттэн тыаһыы-хуоһуу сылдьыллар.

Аппарат хонтуоратыгар аҥаастаһан кириэн кэпсэтэбитим салгыыбыт.

—Дэриэбинэ ийэ-таһын туисаран оторуурга түөх үлэ ыытылларый?

—Благоустройство барыта глава дьаһалытар ыытан хаалла. Уруу бөҕөнү дьарыктанан этибит. Ыам ыйыгар Сабиат сельсоветын ыгырон глава быдаһын биэргэтэппит. Онно общественнай тэриллэр үлэлэрин сүрүннүүр комплекснай былаан оторон киллэрэригэр этибит,—диир Афанасий Харитонович Павлов.

Маанна үлэлиир ийэхэ үлэ элбэх эбит. Капитальнай таас тутуулардыгар олохтоох дьонтон бириэдэ тэриллэр саҥаалаахтар Саҥа АТС киирэрэ былааннанар. Уу кэлиитигэр уу хаһаанар бөҕөтө, тарыы тутуохтаахтар. Чурапчы күөлүн уулаабынна сөп түбэйиэхэрэ баа-быыдарын иҥэлсүтэн хаалар сыыа дьайаныы бөҕөлөктэн уонна сельсовет дьоҥҥо ойдөтөр үлэлэриттэн тутулуктаах. «Кэнники бириэмэҕэ

СИТИМ

Ыччакка аналлаах таһаарыы

ЫРЫА АЛЫБА

Дмитрий Попов —Хатылы орто оскуолатын музыкаҕа учуутала, оскуола художественнай салайаччыта. Олоҕун аргыһа Розалия Михайловналын сылы быысаһан педагогическай училище музыкальнай отделениетын бүтэрбиттэрэ. Уол үөрэҕин кэнниттэн туга дойдута тардан маны кэлэн үлэлээбитэ 10 сылын томторуу туолла.

—Ансамбль тэрийэн, арыычча сопун буолаарай диэн, 1986 сыллаахха Кыайыы күнүгэр уонна көһүү ветераннарыгар анаан музыкальнай композиция оногорбуппут. Онно 5 ырыа киирэр. Кэргэммиппин концертарга да, сыныьалаҥмытыгар да дуоппуппыт. Ырыа олох аргыһа буоллаҕа. Бу саас Чурапчыга, Дьокуускайга С. А. Новгородов күннэригэр киирэн ыллаабыппыт, Илиҥэ туппут «Аатта!», «Таҥара ниитэ» диэн ырыаларбаахпын.

Саҥа дьиэлээх дьон дьиэбитигэр дьарыгырабыт. Теплица, хортуоска ыспыппыт. Киһиэхэ күннээҕи наадыйара бэйэтэтэр баара ордук, —диир киин.

Поповтар 3 оҕолоохтор. Миньалаах Дима II кылаабы бүтэрдилэр. Саамай кыралара, мурун буотэ. Үүйэ үс ангарыгар сылдьар.

—Кырдьаҕас ырыаһыттары мунньан, дьоро киэһэ тэрийбит киһи, —диир Дмитрий Сахалыы тойук киэһэтин. Кэлин ырыаһыттары үөрэтэрбитигэр олус наадалаах буолуо этэ. Уонна дьон да иннитин, кордун. Манна уу сахалыы доллоһутар, кылыһахтыыр дьонноохпут. Алексей Петрович Попов, Дорогунов Уйбаан, Кампеев Миитэрэй, Хоютанов Махээлэ, Говоров Уйбаан сүрдээх үчүгэйдик ыллыыллар. Киниилэр куоластарын аудиозаписька уһулларан хаалларыы бэйэтэ туһунан сыаналаах үлэ, үйэтитин буолуо этэ. Манна ыллыыр дьоммут син бааллар. Мохначевская Зоя тэрийбит «Алгыс» дьахталлар ансамбллара норуот ырыаларын толорор. Онон саха бэйэтин ырыалара сайдар кыахтара баар.

Былыргы саха инструменнара: көй дуораннык, күпсүүр, хомус, дүгүр оногон, ансамбль тэрийэн оонньуотор буоллар, саха ырыатын сайдыыта түргэтиэ этэ, —музыка кэрэ алыбар ыллардыт киһи кэпсээнэ ити диэки иэҕиллэ турар.

Бу дойдуга хомус оногороччу Игнатьев Виктор хомуһун сөбүлээн тутталлар эбит. Кини Болтоно оскуолатыгар учууталлыыр, эмиэ эдэр киһи.

Дмитрий оскуола оҕолоругар музыка куруһуогун улэлэтэр. Икки бөлөҕүнэн арааран үөрэтэр-такайар. Улахаттара быйыл XI кылааны бүтэрэллэр. Аркадий Макаров ырыата «Кэскил» таһыакка таҕыста.

—Өскөтүн, үөрэххэ киирбэккэ, төннөн кэлэхтэриниэ, маҥна туспа болох тэриллэхтээхпит, Кыргыттар Роза Батарина, Люда Банна, Гуля Собакина гитараҕа доҕуһуоллуллар, ударнайга Паша Протопопова олорор. Аркадий бэйэлэрин ырыаларын ыллыыр. Транспорт көстөрө буоллар оройуон иһигэр гастроллуо эбиппит, —диир салайаччылара Дмитрий Попов.

Саха ырыата — бу айылҕа дьиктиэриттэн биирдэстэрэ. Көрбүтүн истибитин тута хоһуйан, кылыһах куолаһынан дьырылытан киирэн барар киһи, арааһа, садахсийэн эрдэҕэ буолуо, онуо бинни кэпсибититтэн кэлэр көлүөнэ сатыа дуо? Бу Дмитрий курдук эдэр дьон ылсыстахтарына, хамсаһын тахсыан сөп. Ону өйүоххэ, көҥүлүөххэ эрэ наада.

Н. МОНАСТЫРЕВ.

*

Чэчэкитик дугуна
Үөрэ-дьүөрэ үктэнэн
Көстөн кэллэ кэрэ кыыс.
Онтон тэптэн омуннаах
Эмньик сүрэх ыллаата.
Долгун сүһүөх биэтэгинэ
Чараҥнарбар утуйда.
Дьолго сиэтэр
тоҥчүүктэр—
Нарын-намчы илиилэр
Кими эрэ күүтэллэр.
Алаастарбар Иэйиэхсит
Эргиллибит бэлиэтэ—
Куула тыабар мутукча
Дыргыл сыта тарҕаабыт,
Халдьаайыбар мэник
тыалыы
Ырыа тылын сиспэйбит.
Онтон буолуо
кэрэ кыыспыт
Иннэригэ тэтэрбит,
Суҥуохтарын суулуу
тутан
Кэмчэриниэ кэтэспит.

*

УОЛАТТАР, КЫРГЫТТАРЫ ХАРЫСТААН!

Сырдык нэйии хаһаан да кыртийбэтин, тэпсиллибэтин диэн, суруйарга быһаарыллым. Манна кэпсиэр аатта, биллэн турар, сирэй байэлэриэн буолбатахтар.

Таптал... Киниилии кирдээх уулу кутар солуурга көрүстэххинэ, хайдах да тыкан биллэн суоҕа. Бадаҕа, итиннэхэ маарынныырдык эпиэтэ дии улуу остуоруйаһыт Ганс Христиан Андерсен «Жених и невеста» диэн остуоруйатыгар. Ордук биллиэн кэмигэ кирдэх солуурга тумкастааччылар элбэхтилэр буолбатах дуо? Кыыс оҕо аата-суола тэпсиллиитэ улахайга уурулуубат буолла. Уолаттар, сайдыылара, иитиллиилэрэ суоҕуттан дуу, эр киһилии бөччүмнаахтык туттубат буоллулар, эпиэтинэс, чэҕиинэй быһыы диэн мэлийдэ. Бэйэбит оройуоммутун да ылан көрүөҕүс. Сыбаайбаҕа биргэ сылдьыыбыт кыыстарын өлөрөллөр, биргэ үөрэммит кыыстарын күүһүлүүллэр, кырдьаҕас ийэлэрин тэҥэ да киһини атаҕастыыртан туттумматтар. Бэйэдэрин икки ардыларыгар сөп сеспетехтөрүнэ, киһилии быһаарсыы кэлиэ дуо, хара хааннара тохтуор диэри дьаабыланаллар. Ыччаттарга аналлаах үгүннүүлэргэ кэлэ сылдьыт —илэ өйүнэн сылдьаччы аҕыйах. Кэлин кэмнэ аны уоруйахтарынан бэрт буолан эрэллэр. Итинник уолаттар улахан таптала дьоҕурдаахтара буолуо дуо? Саарбахтыыбын. Олүөнэ илии эгэринээҕи оройуоннартан биирдэстэригэр Чурапчы ыыһа үлэлии сылдьыыбыта. Аатын Лара диэҥин. Киниэхэ биир үтүө күн ол диэки наадаҕа тиийбит биир дойдулаах уолаттара, шофердар, сылдьыыттар. Василий уонна Николай. Лара киниилэри үөрэ-көтө көрсүбүтэ, уолаттар укта сылдьар арыгыларын испиттэрэ. Маанылатан күндүлэтэн баран Николайа барарыгар Лараны сиргэ тэпсэ атаҕастаабыта. Ол кэмтэн Лариса тосту уларыйыбыта: «Олох олорор кыаҕым суох буоллаа», —диэн тыллаһар үгэстэммитэ. Дойдутугар аны ол дьону көрсө түһүөм диэн кэлтэх. Бинирдэ эмит охсулуннаҕына даҕаны, дьиэтигэр сылдьаат төннор. Оттон Николай туох да буолбатаҕын курдук туттан-хаптан сылдьар. Киниэ суобаһыгар бэрт кыратык да оҕустаран көрбөтө буолуо дуо? Оттон Люданы аара суолга көрсөн биир оскуолаҕа үөрэммит уолаттара атаҕастаабыттара. Ааспыт сыллаахха аҕа оҕотун күүһүлэбитин туһунан Чурапчы айдаарбыта. Онон биһиэхэ бу өртүнэн сытыйыы олус улахан дии саныыбын. Атаҕастаммыт кыргыттар саҥалыы тыллыахтара, ийиилэрэ курустаал таастыы ырааг буолуо дуо? Уолаттар, киниилэр кэскиллэриэн төҥө сарбыйаҕыт? Итинник буоллаххытына, суоһуттан туох ураты-лаахха?

Мин «Ситим» болаһа бу туһунан кэпсэтиини таһаарыан, былата, уолаттар уонна кыргыттар эмиэ ардыларыгар сыныаны дьэҥнэрдиигэ көмөлөһүөк баҕарабын.

Розалия К.

Ханыат суруйуутун сэҥээрэллэр

■

Көйгө уолланыман

Ыччаттарга аналлаах «Ситим» болаһаҕа тахсыбыт «Хаайыылааҕы туора көрүҥэҥ» диэн суругу аҕаан баран бэйэм санаабын эттэхпинэ эрэ уоскуйуһуохпун диэн суруйан эрэбин.

Сүрүн өрто арыгыны кытта сибээстэн, Чурапчы элбэх ыччата очурга оҕустаран сылдьарын ким да билбэт. Кинилэр хаайыыттан эргиллэн кэлэн баран хайдах-туох дьон буолан эрэллэрин да сэҥээрбит суох. Оттон сурукка этиллэр чахчылар бааллар эбэт: хаайыылаах диэн туората көрүү, ардыгар соҕуоланыы. Онтон бэйэтэ да түөрэҥнэй балаһыанньаҕа сылдьар киһи санаата өссө түһэр. Үчүгэй моральнай өйөбүлэ, өйдөох-тойдоох эйгэтэ суох буоларын буорайар. Дьэ итиннэ көйгөтүйбүт уолаттар үөскүүллэр. Биһиэхэ ыччат көмүскэлэ диэн тылга эрэ баар. Эдэрдэр түктэри суолга үөтэннилэрин нс биричиинэтин билбэппит, ону туоратарга, суох өгөрөргө нс сүрэхтэн ылсан үлэлээбэппит тухары бэрээдэги кэһии, сөрмүн элбин туруоҕа. Көйгөтүйбүт уолаттар суох буоллаларын туһугар үлэлиэҕиҥ. Көмөр суол уустук, ыарахан, эрэйдээх. Ону туоруурга тылынан буолбакка, дыалаһан көмө наада.

КӨЙГӨ УОЛ.

«Ыччат» программа туһунан

Оройуон ыччатын интэриэһин, бырааБын көрөр программа барыла оҥоһуллан, 1990 сыл ахсынньы 1 күнүгэр бөлүөннэзии дьүүллэһиитигэр тахсан турар. Онтон ыла баттараа сыл аста. Үгүс уларыйыы-таларийии да таҕыста. Онон программа текстэтэн комсомолга эрэ сыныаналаах тыллары ылбаан ылбанка, саҥалыы хараҕынан көрөн сыныаннаһар сөп этэ. Программа сөргүтүллэн бу кэнэ буолар оройуон Сэбиэтин сессиятыгар бигэргэниэхтээх.

АТЫН КЭМ ДЬОНОБУТ

Мин, урут хаһыакка суруйбатах киһи, биллиэн эдэр ыччат тыа сиригэр тоҕо олохсуйуон баҕарбатын туһунан саанаабын этиэхпин баҕардым.

Аҕам саастаах үгүс дьон: «Биллиэн кэлүөхэ үлэлиэн баҕарбат буоллаҕ, тыа сириттэн куотар, көрү-нары батыһар», —диэллэр. Мин саанаабар, киниилэр сыныаллар.

Кырдьык, 50-с—60-с сыллардааҕы ыччаттарга олох атын көрдөбүлү туруорбута. Коммунистическай идеология күүстээх этэ. Ыччаттар күүстэрин хамсатан үөрэххэ, үлэҕэ төһүү күүс оногостубуттара. Комсомольскай путевкаҕынан ыччаты тыаҕа олохсуталлара, баараҕай тутуулары ыыттараллара. Дьиэр, ол үгүс өртүгэр ыччаттар баҕаларын утары этэ. Бэйэбит да биллэргит буоллуо, совхоз производствыгар ыччаттары күүстэринэн кэриэтэ хаалларар түгэннэр элбэхтэр этэ. Үөһэттэн кэлэр уураабыынан, дьаһалынан үлэлиилэрэ. Дьэ ол кэми биллиэн аҕа көлүөнэ умнуллубат, чаҕылхай страницата оҥостор, биһиэхэ холобур туттар.

Биллиэн биһиги история букатын атын кэрдиис кэмигэр үктэнибит. Сайдыылаах үөх, рынок сыныаннаһыылара биллиэн ыччатка букатын атынык олорору, сыныаннаһары ирдиллэр. Ыччат ылар информацията киэҥ, биллиэ көрүүтэ элбэх. Онон, хайдах да баҕарбыт кэнэ урукку халыыпка сөп түбэһэр кыаҕа суох. Холобур, үөрэххэ кыайан туттарбатах ыччат кинэ сирдэрэ тардыһара, хамнастаах үлэни була сатыыра тоҕо ойуоланыахталаҕый? Биһиги олорор усулуобуйабытын ылан көрүҥ. Тыа сиригэр үөрэҕэ суох ыччат ыанньыксыт, шофер, трансторист эрэ буолар кыахтаах. Оттон ол дьонтэ ус ыыһыгга, ардыгар сылы эргичи даҕаны өрөбүл күн суох, үлэлиир мистэлэрэ быстар мөлтөх, хамнастара кыра. Тыа сирин олохтоохторун, мин көрдөхпүнэ, кэтэх хаһаайыстыбалара эрэ быыһыыр, ону да баар буоллаҕына. Общественнай производствоттан барыы ыларыҥ уустук. Культурнай сыныалаҥы ылларыа, куораттан, оройуон киниттэн хаалыы эмиэ улахан. Биллиэн өссө ыараата. Гастроллар харчылаах эрэ сирдэргэ кэлэллэр, тоҕо да кулууптаах буоллахха, эн 20-30 киһигэр наадыйбаттар. Үчүгэй киинэ, киниги эмиэ кэмчи. Дьону-сэргэни кытта кэпсэтэриҥ, санаа атастаһарыҥ эмиэ кыаллыбат. Дьэ итиччэтигэр ыччат тыа сиригэр олохсуйуо дуо? Оттон ыччат аҥыгэлэ оноруута ылсыбат, тыа сиригэр олохсуйбат буоллаҕына, хайдах олоробут? Мин бу темаҕа ыччаттар санааларын нс этиэхпин баҕарабын. Туугу оноруохха сөбүй?

АЙДАН.

БУРУЙДААХ КӨСТӨ ИЛИК

Бу ууспут кэмнэ, муоланан, биһиэхэ, ыаммыт хайаайыстыба дарданах ороҕуонна, электроэнергиянан хааччыллыыбыт төрүү күүс-көмө буоллуоҕунаа. Онтукабыт туох да ыахсыбат ороҕ мөлүктөр дуу, эбэтэр аҥнаах дуу эмиэ бэтиэстэр дуу «комелерунен» хартыыстанар буоллаг. Уот баҕаналарын таастарын тоҕута ытан, үрдүк күүрүүлээх линия 3 баҕаналарын ыматтылар. Онон төрүт да кырыыстык үүтүе буоруйдара эмиэ. «Чурапчы — Одьулуун» линиятыгар 72 №-дээх баҕана умайан, ыал ыанар ыаҥа былдьаҥа. Манна барытыгар ким буруйдааҕый?

Ыам ыйын 28 күнүттэн Чурапчы—Маралаах—Чыаппара линиятыгар 3, 4, 55, 56, 59, 60, «Чурапчы—Кыйыр» 189, «Чурапчы — Одьулуун» линиятыгар 34, 37, 55, 72 №-дээх баҕаналар вольтаж-таастарын уларыттыбыт. Саахалдаммыт линиялары көрдөөн, чолбуулаах түһэрэргэ бу сыана ыараабыт кэмнэгэр ороскуота да улахан буоллаг, ону аҥаан эмиэ үлэ чаҥа сүттэ. Холобур, биир 35 кВт линия анаарыай баҕаналарын сыаната 100-чэ тыс. солкуобай буоллар. Сорох тимир туттуук таастара олох да көстүбүттэр. Линияны анаммыгын алдьатааччылар биһиэхэ, линияны көрөрөстөр дьонтон, төнөлөөх эрэйи «бэлэхтиллэрин» оройдоруттар оруустарбат мунчара буоллаҕа... Онуоха дьон-сэргэ сахаарыы, үөҕэрин эбэн эмиэ бис Кыйыыта баар—бүгүн кэрийэн хаабыт сиргэр сэрсиныгар алдьаныы тахсара.

Линияны хараҕаччылар интернат-оскуола кэтэхэнэҕи просекаҕа эбэлоору үгүстүк көрөөтүлэр. Онно көрдөхпө, ким сыалаах, ким рогатканнаах сылдьар буоллар. Олоруох кыһы кэлэ да, сибиэнэ корбуттүү, куотан, үрүөтараа сырсан халлалар. Алдьатыы туоҕутунан эстибит ботуруоннар, рогатка буулдьаҕа буоллаллар. Бу саас онноорор «тозовка» ботуруоннуттар тиийэ көстүбүтэ.

Биһиги итиннэх туһаанныах «микрорайон уравляющайын А. П. Листиковы ыытта кэпсэтэн, депутаттарыгаан оскуолаларга эйдэтүү үлэни ыыттарарын курдук сүбэлэспиппит. Бу дьыалаҕа ороҕуоҥ дьаһалтатыттан, ис дьыала отделыттан күүс-көмө көрдүүбүт. Бечааттаах диэри биир да буруйдаах көстө илик. Онон байыгы, РЭС үлэһиттэрэ, маҥтан ыла ханан алдьатыы тахсыбыт сиригэр, уот арааҕыстабына, ол линия саамай тиҥэх уочаратыгаан эмиэ ньуллан холбоҕуо диэн ыйытиннэрэбит.

Е. МАКАРОВ,
РЭС сүрүннүүр инженера.

Эҕэрдэлиибит!

Күндү уолбут, аҕабыт, эбэбит Болтоноо алохтоохо Василий Семен Семеновичы уонна кэйиннитин, күн-күбэй эйэбитин Васильева Елизавета Петровнаны ыал буолан олорбуккут 25 сылынай, үрүҥ хомус сыбаайбаҕытынан, итинник, истинник эҕэрдэлиибит. Эйиэхэ аныыбыт махтал-баҕыыба тылларын. Кырдьар саастыгыт кырыата суох, иннинэ-олох хут оссо үөрүүлээх буоларыгар алгыс алгыыбыт. Сырдык санааны илгэлии өссө да ор кэмнэ чэгиэнник олороргутугар баҕарабыт.

Болтоноттон иэҕэт, эдьиийгит, оҕолоргут: Мария, Николай, Изабелла, Семен, Нерюнгриттан Ивановтар, Благовещенскайтан Евдокия, Орто Халыматтан Саргылана.

КЭЛИҢ, СЫЛДЬЫҢ, ЫАЛДЬЫТТААН!

Бэс ыйын 20 күнүгэр субуотаҕа, Болтоноо **саха бастакы лингвист-ученайа Семен Андреевич Новгородов төрөөбүтэ 100 сылын туолуутугар** анаан ыыахха ыҥырабыт.

Нэһилиэк администрацията.

Төлөй пайдыаҥыттан 1942 сыллаахха Калинин аатынан, «Төрүт» уонна «Олоххо кириэн» колхозтар **хоту көҕөрүллүүлэригэр барсыбыттар** бэс ыйын 21 күнүгэр **Мэҥдиҥэ түмсэллэр.** Түмсүү күнүс 12 чаастан саҕаланар.

КҮНДҮ ВЕТЕРАННАР! Кэлэн ыалдьыттыырсыгыт көрдөһөбүт.

Тэрийэр комиссия.

Эйиэхэ. ОСКУОЛАНЫ БҮТЭРЭЭЧЧИ

Үөрэхтээ мөҥэстэлэр

Ороҕуонна байыл ортэ оскуоланы бүтэрээччилэргэ анаан үрдүк үөрэх заведениелэригэр целевой мөҥэстэлэр каллилэр. Саха государственнай университетыгар 4 мөҥэстэ—начальнай кылаастар, нуучча тылын, история, физкультура учууталларын уонна оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолору кытта үлэлэччи идэлэригэр — анаанна. Онно ыытар оҕолорбут киириэн экзаменнэри туттардаллар эрэ киирэллэр, конкурса суох ыыллаллар, университет ороҕуону кытта дуогабардаах.

Санкт-Петербурдаабы Герцен аатынан институтка английскай тылы үөрэтэр бырааптаах начальнай кылаастар учууталларын идэтигэр Саха Республикатыгар 3 мөҥэстэ каллаа. Үөрэнии 5 сылдаах. Үөрэхтээ киирэччилэр нуучча литературатыгар сурутуохан, идэҕэ туһаайыы предметигэр экзаменнары туттараллар. Үһүс экзамены үс предметтан — нуучча тыла, математика эбэтэр английскай тыл—талан туттараллар. Сайабылыанньалары Саха Республикатын Үөрэхтээ министерствотыгар 252 №-дээх хоско үлэлиир приемнай комиссияҕа туттараҕыт. Бэс ыйын 25 күнүттэн от ыйын 15 күнүгэр диэри дьаһаныахтыын иннэ.

Итиннэ сэргэ Благовещенскайдаабы тыа хаһаайыстыбатын институтугар, Красноярскайдаабы, Ураллаабы үрдүк үөрэх заведениелэригэр мөҥэстэлэр каллилэр. Баҕалаахтар Иркутскайдаабы педагогическай институтка туттарсыаххытын сөп.

Үөрэхтээ кэллилэр

Онно Саха Республикатыгар 21 мөҥэстэ бэриллибэ. Историяҕа 3, биологияҕа, химияҕа 3, географияҕа, биологияҕа 2, педагогикаҕа, оскуолаҕа киириэх иннинээҕи саастаахтар үөрэнэр заведениелэрин бэлэмнии факультетыгар 8 мөҥэстэ республикаҕа анаанна. Манна хоту нуоруоттар культураларын уонна историяларын үөрэтэр салаа аныыбына. Түөрт сыл устата үөрэтэр. Үөрэнии босхо. Экзамены Дьокуускайга туттараллар. Төрөөбүт тылы, нуоруоту историятын төрөөбүт учуутaллыгын билэргин уонна туох идэлээххин бэрэбиэркэлиллэр. Үөрэх киирэччи бэйэтин нуоруоту прикладнай дуу, музыкальнай дуу, о. д. а. искусствотыгар дьоҕурдаах буолуохтаах.

Новосибирскайга изобразительнай уонна үлэ уруоктарыгар үөрэтэр учууталлары бэлэмнии идэҕэ 3 мөҥэстэ каллаа. Барыта дуогабардаһыы төрүүгэр. Бу университекка ангардас биһиги ороҕуоммутуттан эмиэ оҕо үөрэнэ. Биитигин 6 киһи кэлэн үлэлии сылдьар. Онон баҕалаахтар бардаххытына көмөнньэххит суоҕа.

Үрдүк үөрэхтээ киириэ ороҕуоммут ыччаттарыгар сөпкөнньэлэри баҕарабыт.

М. ФЕДОРОВА,
ороҕуоннааҕы үөрэх управлениетын кадрга отделын үлэһитэ.

КНЯЖНА ПЕТЕРБУРУ ОРДОРОР

Санкт-Петербург. Катя диэн аттаах ис киирбэх кыыс —Россия кырдьаҕастан - кырдьаҕас төрүт уустарыттан биирдэстэрин — князь Голицынар удьуордарын салаччы. Киин бэйэтин улуу оҕуогэлэрин аастыт исторический олохторун дьаһахтарын кытары ыыса сибиэстээх Нева үрдүгэр турар куорунна кэлэн олохсуйбута хайыы-үйэ үүс сыла буоллаг.

Княжна Екатерина Голицына Великобританияҕа Лондоннан ырааҕа суох сиргэ төрөөбүтэ уонна улаатыыта. Онно биитин аҕата төрөөбүт сиригэр-уотуттан үс саастаах уолчаан сылдьан, араарыллыбыт, эмигрантаҕа олорорго күннэллибит нуучча князьэ Георгий Владимирович Голицын уонна ийэтэ—англичанка Джин олороллор. Төрөппүттэрэ Катаҕа **үчүгэй** сценическай үөрэҕи биэрбиттэрэ. Онон кини Лондон театрдарыттан биирдэстэрин труппатыгар хас да сыл сылдьыбыта. Онтуонан бараан князь аҥыы улуйуйуута—сыбаан оноруу — баһыйбыта. Эдэрдээн княжна Михаил Константинович Анжкуриан үөрэнэччитинэн буолар баҕанан Санкт-Петербурга кэлбита. Михаил Константинович мастарыстыайыгар Катя Голицына скульптурнай материэттэри айыы искусствотын баһылыыр.

Кини итиннэ таһыанан үтүс сыратын нуучча культуратын уонна литературатын дириҥник үөрэтиигэ биэрэр, куорат киностудиятыгар уйуллар, ыччат радиоҕа биэриитигэр музыкальнай биэриилэри салайан ыытар.

Оттон иллэҥ кэмин княжна тапталлаах куоратын кытары кэпсэтэн-чэмпьиэстэн билсиигэ аныыр. Кини уулусаллар уонна проспектар устун күүлэйдиирин, музейдарга уонна дыбарыастарга сылдьарын таптыыр.

Снимокка: Катя Голицына мастарыскыайга скульптурнай материэти чочуйар.

С. Смольскай фотота.
(ССТА фотохрониката).

СЕЛЬСОВЕТТАР, ВЕТЕРАННАР СЭБИЭТТЭРИН ИСТИЛЭРИГЭР

Бу дьыл атырдьах ыйын 14—22 күннэригэр Кэбээйи—Эдьигээн—Булуу ороҕуоннарын маршрутунан 193 мөҥэстэлээх, ресторааннаах «БПСЛКС 40 сылы» теплоходунан хоту ороҕуоннарга көҕүтүө сылдьыбыттар экскурсиялара буолар. Проеһа бэс хаһыаҥынан 50 бырыһыан чэпчэтиллэх.

Нэһилиэктэр сельсоветтарын председателлэрэ, ветераннар мөҥэстэлэрдээҕи сэбиэттэрэ экскурсияҕа барыан баҕалаахтар испиһиэктэрин бэс ыйын 20 күнүгэр диэри ветераннар ороҕуоннаҕы сэбиэттэрин президиумуттар түһэрин. Баҕалаахтар ити маршрут нөҥүннэ барар ороҕуоннарга теплоход тэннүүгэр кэлсэргэ суоттанан аара түһан хаалыахтарын эмиэ сөп.

Ветераннар сэбиэттэрэ.

АТЫЫЛЫЫБЫН

Үчүгэй туруктаах, ветревой таастаах, үчүгэй оногнуулаах «Восход-3М» мотоциклы. Тел. 22-171.

Үөрэхтээ ыҥырабыт

Ороҕуон дьаһалтата «Туймада—Даймонд» акционернай компаниянын кытта ковалирнай алмаастары кырыылыыр холбоҥуктаах тарилтэни тэрийэриэн сибиэстээн, ограниченнай идэтигэр үөрэнэн баҕалаахтары үөрэхтээ ыҥырар. Үөрэхтээ арааччыны сулуусалаабыт, орто эбэтэр орто анал үөрэхтээх, доруобай уолаттар, эдэр дьон ылыллаллар.

Баҕалаахтар үлэ кэмигэр ороҕуон дьаһалтатын административнай дьиэтигэр үлэлиир үлэлэрэ хааччыйыы кинигэр кэлэн кэпсэтиҥ эбэтэр 21-732 №-дээх телефонунан билсиҥ.

Ороҕуон дьаһалтата.

Таптыыр ийэбит, эбэбит

СОБАКИНА
Августина Устиновна

ыарахан ыарыыттан өлбүтүн аймахтарбыттар, табаарыстарбыттар, дириҥник курутуйан турак, биллэрэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ.

Собакина Августина Устиновна өлбүтүнэн оҕолоругар, сиэннэриэр, аймахтарыгар кутурбаннарын тиэрдэллэр:

—Чурапчыттан Собакиннар, Сивцевтэр;

—Соловьев нэһилиэгин дьаһалтата, сельсовета, «Мырыла» коллективнай предприятие бырабылыанньата;

—бокуонньук ыыстыытар учуутал Собакина Октябрина Филипповнаҕа Соловьев орто оскуолатын коллектива.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саҥа олох» — районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—3330.

ЗАКАЗ № 73. Чурапчинская районная типография Минпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».